

FÖIÄ ENCICLOPEDIÄ LITERARÄ, *♦* APARE IN FIECARE LUNÄ DE DOUE-ORI

Pretul abonamentului :

Pentru Austro-Ungaria 6 coröne
 Pentru România și străinătate 8 franci
 Insetate 1 cm. o dată 2 fil. de două-ori 3 fil.

PROPRIETAR ȘI EDITOR :

GEORGIU M. UNGUREAN

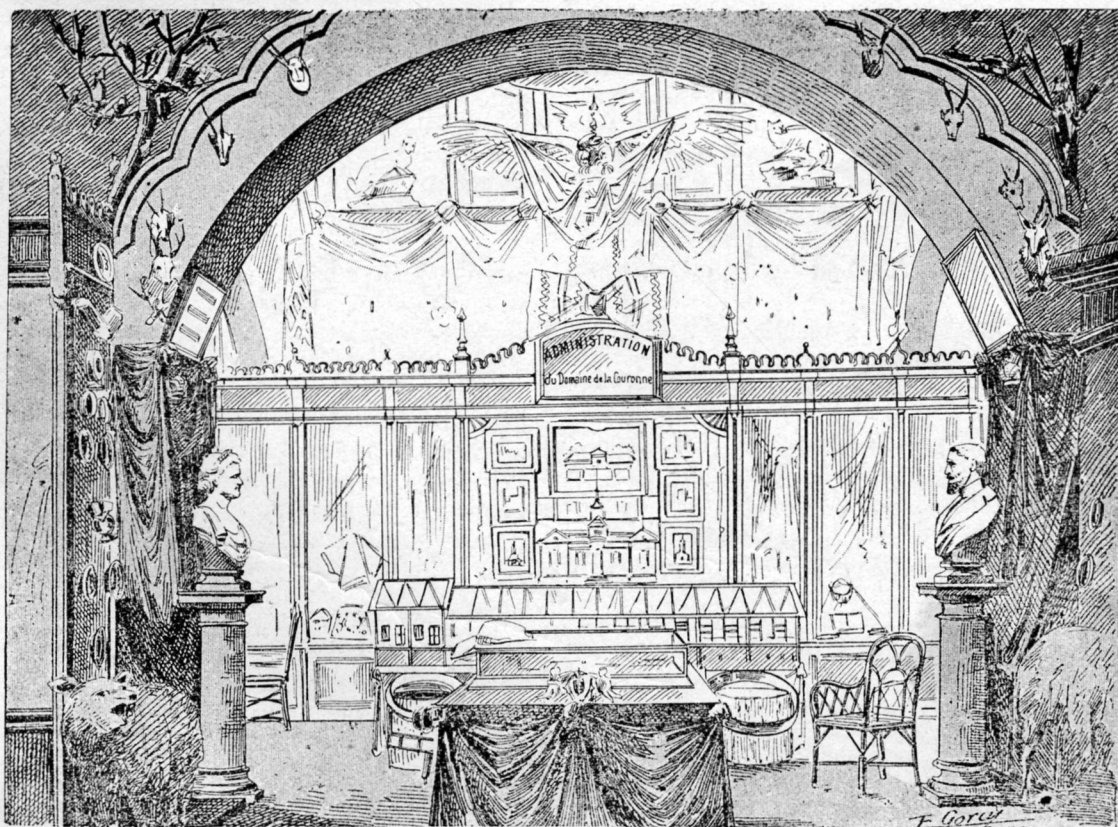
REDACTOR RESPONSABIL :

S. P. SIMONU.

Tot ce privesece föia sunt a se trimite la

Redacția și Administrația „Rev. Ilustrată“

Bistrița, strada Lennelor 44.

Biroul administrației domeniului corönei în România.

Mai găciți acum și voi!

*Tie-ți plac ochii albaștri
Că-s senini ca mândrul cer,
Dragei mele-i plac căprii
Pentru ce? Astai mister!*

*Inse eu admir cei negri
Și din negri numai doi --
Pentru ce? Nu vreu a spune
Mai găciți acum și voi!*

S. V. Velțian.

Doina în Ardeal.

(Urmare)

III.

Cântecul e așa de vechiu ca, genul omenesc. Orî ce desvoltare în sinul omenimei a fost în strînsă legătură cu cântecul și cu muzica sau cu saltul, orî cu jocul. Limba este cel mai dintăiu instrument al muzicii și al cântului, 6r natura este care a ajutat limba pentru-ca s6 produc6 cant și muzic6. Nu a fost popor c6t de primitiv, a c6rui inim6 n'ar fi fost în stare s6 6sprime durerea și bucuria, nefericirea și fericirea. Ființa uman6 a fost creat6 nu ca s6 fie un ce brut, ci ca ea se fie organ însufletit; ea a fost creat6 ca se simțesc6 și simțind se pl6ng6 orî se rid6! Adec6 ea a fost dotat6 cu inim6 și cuget de vi6t6. Și tocmai ac6sta e, care ridic6 pe om ca pe un luc6f6r în sferile sublimului și idealului, f6c6ndu-l 6st mod se fie ingerul, ba chiar Dumne6eul lumii vizibile. Singur omul a înțeles natura și a priceput arcanele și misteriele ei; sufletul s6u a sciut a se indui6sa de grațiele și farmecele naturii, singur inima sa a sciut se fie accesibil6 și amic6 cu darurile v6rsate în abundenț6 de Creator în lumea omenesc6: în sciut, singur omul se nasce pentru arte, 6r arta se fie numai pentru el. Și aci îns6 a fost diferenț6! Unul s'a n6scut mai anume pentru arte ca altul, de 6r-ce între 6meni este diversitate în dar și putere sufletesc6.

Cu c6t îns6 un popor se arat6 în lumea veche cu mai mult6 cultur6 și putere de vi6t6, cu at6ta presupunem, la acel popor mai mult c6t și mai mult6 muzic6. La Evrei c6ntul și muzica se nasce, din timpurile cele mai b6tr6ne, naționale. Scim despre c6ntarea lui Moisi la trecerea peste Marea roșie și a Mariamei, sora sa, c6ntarea lui Jov, arfa lui David și c6ntecele lui Solomon. Am aude de rapsodii elinî, de Arion și Orfeu. Și națiunile prin c6nt și muzic6 au f6cut de multe-orî aceea, ce nu putur6 se fac6 cu arma. Prin c6nt și muzic6 și-au deschis calea spre m6rire și progres, c6 și c6ntecul e puterea sufletesc6 a orî-c6rui popor.

C6ntecul e așa de vechiu ca limba omului, ca graiul sau cuv6ntul: precum cuv6ntul e accentul și națiunea sufletului omenesc, întocmai e c6ntul interjecțiunea sau ecoul acelu suflet. Cuv6ntul s6u limba e frate dulce cu c6ntul și cu muzica, diferind natura și intensitatea tonului, ambele av6nd acelaș isvor: sufletul și inima. De aci numai înțelegem, pentru-ce cuvintele puse în 6re-care armonie și m6sur6 sunt acomodate pentru melodie. În armoniile de salt, de bucurie și jale par'c6 aude graiu și limb6. De aci artiștii și compositorii sunt eternizați chiar prin ac6sta de lune posterior6.

Dar nu, -- orî-ce națiune și rass6 își pricepe c6ntecul sau muzica sa. Așa a fost în vechime, așa e ast6di! Da, c6ci în acel c6nt și muzic6 e depus chiar sufletul s6u, -- acela își simțesc6 spiritul s6u, geniul și natura sa. De aci c6ntecul și muzica național6. Germanul se inspir6 aude, c6ntecul și muzica sa, în ele se vede pe sine ca printr'o oglind6. Francesul asemenea, c6ci Beranger pl6ngea c6nd aude c6nt6ndu-se „Marseillesa.“ Asemenea Slavul și asemenea Maghiarul, care din a sa muzic6 cetesce: „Sirva vîgad a Magyar!“ Și 6re Rom6nul aude Romana, Ardeleana etc.?!?! Ec6 nu avem numai limb6 diverse -- avem și muzic6 și c6nturi, cari ca și limba se deosebesc între sine, unele ca ceriul de p6m6nt de altele.

T6te c6ntecele din inceput, credem, c6 au fost de un caracter popular, c6ci poporul le-a f6cut, și au fost acelea amoroșe, religi6se, balade, idilice (bucolice.) La poporul evreu, afl6m c6ntecul literar depus în S-ta Scriptur6, dar cine ar afirma, c6 poporul se nu fi avut și el c6ntecele sale. Grecii din poezia popular6 au putut se formeze pe cea literar6; și pe ac6st6 cale putem admite și la Romanii anticii poezia popular6, mai v6rtos c6 ei au avut și limb6 popular6 al6tura cu cea latin6 -- cult6.

Cu t6te acestea poezia popular6 la orî-ce popor vechiu și nou e inferior6 poeziei n6stre populare at6t în abundenț6, c6t și în genialitate. Ba scrut6nd cu deadinsul, venim la acea cunoscinț6, c6 de o poezie adev6rat popular6 isvorit6, pe nesciute, în mod prea natural, din sufletul poporului la multe pop6re numai relativ a putut și p6te se fie vorba. Apoi poezia popular6 mai nou6 a fost pl6smuit6 de anumiți autori, cari nimerind gustul poporului, au isbutit se li-se popularizeze versurile și se devin6 ca și populare. Beranger compusesc6 poezii, cari devin6r6 c6ntate și cunoscute de vulgur6 frances. Rouget de Lysle compuse „Marseillesa“ și ac6sta în revoluțiune se arat6 ca c6ntecul popular isvorit din sufletul și s6ngele frances. Pet6fi a scris poezii, în cari fiind depuse gustul și apuc6turile maghiare, acelea devin6 adorate, de popor, și în multe privințe Ungurii neav6nd poezie popular6, se servesc de acelea ca și de o poezie popular6 nu numai în c6ntece de șed6t6re și petrecere, ci chiar și în chiuituri la joc. -- Nic6 c6ntecele c6nt6reșilor cavaleri din timpul cruciadenilor, nic6 cele ale Troubadourilor (Trouverilor) din Provence, -- în Germania c6nt6reși amoroși (Minnes6nger) nu au fost pl6smuite cu adev6rat de inima poporului. Nu mai puțin c6ntecul „Nibelungilor“ dîmpreun6 cu eposul german „Kudrun“ orî „Gudrun“.

Un c6ntec ca s6l primesc6 de popular trebuie se nu aib6 nic6 cea mai mic6 leg6tur6 cu lira literar6. Ce se dicem apoi de petrecerile, de Carnevalul de Veneția, de Kirchmassurile (Kirchmesse) Germanilor -- Sacsonilor -- sau de c6ntecul trivial de odinior6 din Paris numit „Menuet?“,

Nu sustinem, c6 pop6rele Europei și în specie cele rom6nice ar fi fost lipsite de darul pl6smuirii poeziei populare, dar asem6n6nd poezia lor popular6 cu a n6str6, vedem ce deosebire mare esist6. Nic6 un popor nu are at6ta dar pentru creațiunea poetic6, cum are Rom6nul, adus de Imp6ratul Traian în aceste ț6ri. Pentru aceea se și dic6: Rom6nul e n6scut poet!....

IV.

Poezia popular6 la Rom6ni în aceste ț6ri e f6rte veche; se p6te admite, c6 nu ne d6 cunoșcinț6 sigur6 despre timpul, de c6nd s'a n6scut. E probabil se fi r6s6rit cu cele dint6i urme de limb6 rom6n6, în forma carea este recitat6 în limba rom6n6; dar ea este f6rte veche, dec6t ca se o putem pune în careva dat6 cronologic6. Este înc6 înainte de epoca lui Aurelian: nu d6r6 din aceea c6 se c6nt6: „Hai și-o Leru, și-o Leru-i D6mne!“ care refren p6te însemn6 altceva, dec6t aceea ce se cuget6 ad6 c6 însemn6. În domeniul antic al poeziei n6stre populare ocup6 un însemnat loc „coluidele“, „bocetele“ (c6ntecele de morți), apoi cele de cununie, desc6ntecele de tot soiul, c6ntecele de tot

soiul, cântecele de jale și altele. Cele mai vechi sunt însă colindele, bocetele, descântecurile; ăr după acestea baladele și idilele.

De când Românul în aceste țări și-a îngropat morții săi, (și el i-a îngropat dela colonizarea sa aci), de atunci cu încetul și succesiv credința romană despre ceea lume a versificat-o în limba sa din Dacia, și de atunci bocetul, de atunci și celelalte. Din timpul apunerii mării romane, sau dela invasiunea ordelor barbare în Dacia, pentru Român se deschide ușa plânsului, durerii și necazului. Din acestea dăle pentru densusul ceriul se innorăză și pământul fumează, de aci încolo el își petrece o di bună, două rele. Și din aceste dăle „mai virtos” răsar cântecele sale de durere sau cântecul jalnic popular.

De aci și cântecul de jale al Românilor numit „Doină” încă e foarte vechiu și el derivă chiar din timpurile nefericite, când venira Hunii, Goții, Gepizii, Tătarii etc. Și acest cântec pururea a fost alimentat de necazurile venite peste Român. Oricum, Doina așa cum o pricepem noi își are leaganul la poporul român în Dacia, căci acest pământ a fost acela, ce i-a săngerat peptul!

Nu-i vorbă fost'a Românul cuprins de nefericiri și în Italia: vedem dela începutul Urbei acolo luptele cele multe, rebelele săngerose, că nu a fost popor pe fața pământului să se fi bătut atâta ca Romanul; vedem pe Galii intrând în Roma, pe Hannibal înaintea porților ei; vedem cum se sfășie Romanul în sine și se măcelesce. Hei! dar altcum e durerea și nefericirea pentru Roman în Italia și altcum în aceste țări. Aci Românul e lăsat în voia sortii, munții îi sunt citadelele, aci Românul fără nici un sprijin, gonit și asuprit, aci este fiul vitreg al lumii. Și numai aci dară s'a născut doina în adevărata ei putere. De aceea Doina nu este, decât plângerea cea mai fidelă a sortii nefaste, ea este interpretele durerii sufletesci. Un bărbat al nostru a dis: „*Melodia Doinii pentru cel ce o pricepe e însuși plângerea țării!*” Așa este! Ea este eflusul inimii întregului popor român, al întregii sale vieți, ea este istoria sa, și așa Doina este îmbrățișată acasă, la câmp, și în codru, și pe munte. Este un testament lăsat dela tată la fiu până aci. Doina este cântecul țeranului, și cântecul țeranului este Doina. De Doină e legată o sorte, o viață, o istorie. În Doină se oglindesc deci spiritul, naturelul și sufletul românesc.

Tote poporele orientului și a părții sudice europene au și au avut o fantasiă aprinsă, un spirit cam sburdalnic și un graiu laonic, înse precisat și filosofic. Așa a fost poporele orientale antice ca și cele din Asia, între cari Indeiți, Chaldeiți, Fenicienii, Asirii; de aci întreprinderile lor îndrăznețe, sentințele lor pline de spirit. Tot așa poporele meridionale ale Europei, ca rassa elină și romană; de aci ținuta lor originală, operele lor pe câmpul Bellonei ca pe câmpul Pacea, fala lor pentru o mörte glorioasă și în urmă graiul lor cu spirit și plin de sentințe filosofice. Chiar astăzi poporele din aceste ținuturi posed unele din calitățile strămoșilor lor.

Românul din Muntenia, Noldova și Bănat e de o natură mai glumetă, de un graiu mai scurt și laonic, de un spirit mai nepăsător de cât Românul din Ardeal, Maramureș și Sălajiu. Cum am dice mai precis, Românul din Ardeal și Maramureș conține un temperament mai melancolic, o inimă mai jalnică decât cel din România. Ori pe unde vei călători, pe la Mureș ca pe la Someș, pe la Târnavă ca pe la Crișiu, pe la Satu-mare și Sălajiu, pe la Maramureș și Chior, tot un cântec jalnic vei afla. Prea firesee, că vei afla în aceste ținuturi cântece ce se vor numi: Horea de pe Mureș, Horea de pe Târnavă, Horea de pe Crișiu sau Horea de pe Maramureș, toate laolaltă vor fi în esență una și aceeași melodie, unul și același cântec.

Ce este acesta divergență? Se poate admite cu mare drept cauza mediului de viațuire. Poporele nordice ori-cine scie că se deosebesc de cele sudice în multe calități psihice, ăr mediul de viațuire pentru Român fiind divers, am putea aplica și aci acesta lege fizică-naturală. Dar este și altă cauză, anume starea socială-politică din un loc și din altul. Este sorte a unuia și a altuia!

Ardealul a fost cuibul unde se aședără toate ördele barbare, limbile păgâne fără lege și fără Dumnezeu. În Ardeal i-a plăcut mai bine Răului a se încuibă. Aci a fost arena scor-

monită de fiorosele ghiare ale Parcelor neindurate. Dacă ar scie se vē spună Carpații, Mureșul și Oltul ceea ce le-an vēțut odată, amar v'ați intrista. Dar nu trebuie se vē spună munții și riurile, căci vē spun vouă până astăzi cântecele și horele pepturilor romănesci! Vē spune vouă: *Doina din Ardeal*.

Intr'adevăr, poporul țeran, asuprit prin jugul iobăgiei și legat de glia prin tripartitul lui Verböczi; poporul suferind multe calamități prin fomete, ciună, coleră, desbinări și certe între Principii; el serăcit și fără nici un drept, cuprindend de câte-ori aceste țări terorea iataganului osman și ajugend dăile telegeilui Basta și incontinuu fiind dejosit la: *Ticălos-Măriata!* ne putem esplica pentru poporul român din Ardeal spiritul său mai jalnic, temperamentul său innădușit-Begmatic, natura sa răbdurie; ne putem esplica diferința între cântecul Românului ardelen în comparare cu al celui din România.

Dar sorte a poporului român pretutindenea a fost nefavorabilă. Românul un popor agricol, păstoriu și plebeu, fără clasă patriciană în genere, delăsat și amarit prin vremuri grele, îngropat în nesciința trecutului ca se nu mai scie el cine este și astfel se mai aibă vre-o ambițiune națională ori ideală, — în urmă lucrător din di în nopțe fără a ajunge la o stare bună, în tot locul a suspinat și prin urmăre în toate țările Românul a fost jalnic și ca să se mângăie și-a cântat cântecul său de jale, ca nici un alt popor de sub sörce. Căci:

„Audiți-ați, audiți
„Vers de Român necăjit!?”

Românul între altele a fost un popor necăjit; la el și-a aflat intr'adevăr loc dăicerea bibliei: „*In sudorea feții tale vei mânca pâinea ta!*” Capul familiei cu palma este necesitat aș ținea nevasta și copil, afară de dările grele și de multe soiuri, afară de robetele, domnăriile și boerescul. Dar apoi ce se facă țeranul, care nu are unde lucra, și dacă are, nu are ce lucra, când:

„Stau în drum și mă gândesc
„Ce s'apuc, ce se muncesc,
„Pâinea se-mi agonisesc,
„Copilașii se-mi hrănesc.
„Intristat pe gânduri pus
„Mă suii pe deal în sus
„Și ochii când mi-am întors
„Mă uitaiu pe vale-n jos;
„Vedui omenii arând,
„Cu plugurile în rënd,
„Numai plugulețul meu
„L'a nțelenit Dumnezeu . . .
„Că doi boi cei avuseiu
„De vremi grele-i răpuseiu,
„Și mă rugaiu de bogăți
„Ce au boi și au argați
„Se-mi dee boii ntr'un cias
„Se-mi ară și eu loc de-un paș
„Dar înzedar m'am rugat
„Că'n samă nu m'au luat” etc. etc.

Și apoi tot aleanul inimii, tot necazul și totă nefericirea, Românul și-le stimpără prin câte un cântec de jale, prin câte o Doină; și cumcă Doina s'a născut sub influința acestor vicisitudinii temporale, vom vedea chiar din etimologia cuvintului „Doină.”

V.

Se vedem ce dice D-l B. P. Hașdeu cu privire la „Doină.”

Dinsul se exprimă în „Columna lui Traian” între altele astfel despre Doină:

„Dacii și Litranii au fost dintre toate nămurile congenere, singuri, cari au păstrat intact în fond și în formă pe „*daina*,” una din moștenirile cele mai frumoase ale primordialei ario-europene, care ne arată pe străbunii noștri comuni cu mult mai înainte, decât cele mai vechi inscripțiuni monumentale, numind poesia; „*eugetare*” și „*visiune*,” după cum numia pe Dumnezeu: „*Luminos*.”

„Dhhi“ în sanscritică = a cugeta, în persică „di“ și în perso-achemenidică „dhi“ = a vedea. Forma participială: „dhi-na“ sau „dina“ = cugetat, vădutu, de unde femininul „dhaina“ — „daina“ = ceva cugetat sau vădutu în înțeles de cântec în aceea epocă preistorică, în care familia ario-europee nu se trunchiase în diverse ramuri.

Și erăși: „Dacă poezia populară la noi și adecă cea lirică nu este de proveniență latină, atunci ea nu poate fi de proveniență latină nici la frații noștri din Occident, deoarece Românii au fost o națiune prosaică pretutindeni.“ (Un neadevăr față de poporul român ceea ce scrie Hașdău!)

Și scrie mai departe D-I Hașdău, că poezia populară lirică în Franța aprăpe peste tot, cea spaniolă și italiană pe jumătate, — negreșit nu cu limbă, ci ca gen și ca spirit trebuie se fiă de proveniență celtică. . . . Așa dară la toți neo-latini Doina e autohtonă, la apus celtică, la răsărit dacică . . .

Așa își dă părerea eruditul bărbat cu privire la etimologia orîi originei Doinci.

Cu toate acestea, cuvîntul nostru Doină sau Daină nu are absolut nimic cu sanscritul și perso-achemenidicul „dhi“ și „dhaină“.

Precum melodia Doinci — cântecul — s'a născut și plăsmuit pe nesciute în mod prea natural, neforțat, — întocmai chiar „Cuvîntul“ ca atare s'a născut, putem dice, pe nesimțite și ca un onomatopoeic al simțimentelor, de care era predominantă inima poporului român, și deorece Doina conține în sine ceva jalnic și dureros — e consacinte, precum și scim că ea s'a născut din sentimentul durerei, întristării, nefericirii, și numai și numai sub influința acestor simțimente, pentru că orîi ce cântă tot-odată e și un simțiment. Atât Românul cât și alte popore au unele interjecțiuni, prin cari își exprimă simțimentul de durere sau bucuria. Așa la Român cea dintăiu interjecțiune de durere și necaz a fost și este: *Vai* resp. *A*, *Ah*, sau *Ai!* grec.: papae! lat.: vae! germ.: Wehe! — *Vai* dela lat. *vae!* Dar din *vai!* s'a dis și se dice și *ai!* în unele ținuturi *Au!* sau *Auleo!* sau *o!* *oi!* *oioi!*

Când Românul a fost cuprins de durere, a început se cânte cu exclamațiunea durerei *Ai!* dar acest cuvînt nu i-a supeditat măsura de ajuns ca se pôtă eși cu măsura tonului, — a căutat să-i adaugă un mic refren și încă pe cel de sine mai obișnuit: înțeleg pârțicéua: „*nă* sau *na!*“

Este mod: *Ai-na, ai-na, ai-na, ai-na.*

Și pentru ce a adaus totuși silaba *na*, și nu pe *ra*, sau pe altele? Răspunsul e ușor, când vom examina bine, cum am dice, — lălăiturile melodiilor populare. De es. pe popor adeseorî îl auđi, când horesce fără cuvinte lălăind în tréba lui: *ni, ni, ni, ni, ni,* sau: *na, na, na, na, na, na,* sau: *ia-na, na, ia-na, na, na-re!* ca și cum dice: *la, la, la, la,* sau: *ia-la, la, la, iu-la,* însă pe acestea mai rar. Cea mai obișnuită e *na* sau *nă*. De câteorî în joc nu esclamă: „*Na* mēi *na!*“ sau „*Na* copile *na!*“ Sau după jocul „*Haștegana*“:

„Cine 'n lume a vădutu, *ia-na, na, na, na!*
Om urit cu haine bune, *ia-na, na, na, na!*
Hai! *na* și *na* și *na!* *ia-na, na, na, na!*
Ca și grăul cu tăciune, *ia-na na, na, na!*

Așa avem mai întâiu:

Ai-na, ai-na și-apoi ai-na.

Sau cu *ă*:

ăi-na, ai-na și-apoi ai-na.

Sau cu *h* înainte:

hai-na, hai-na și-apoi hai-na.

Sau:

hai, hai și-apoi hai-na-re.

Ca în cântecul:

„*hai, hai dorule hai,*

Sau:

„*hai dorule, hai, hai-na-re.*

Vedem de aci, că Românul se folosese singuratic cu refrenul *nă* (*na*), ca și cum se folosese cu silaba „*re*“ ca ultim refren.

Așa d. e. *Ai-na, ai-na* și *ai-na-re.*

Până aci avem decî format cuvîntul: „*Ai-nă*“ — dar nu avem cuvîntul dorit „*Doină*.“ Scim însă că Românul în vorbirea sa, dar cu deosebire în cântecurile sale, la cuvintele și silabele începătoare cu vocala *a* (ba chiar cu una din celelalte vocale) își pune înainte „*D*“ sau „*Da*“ deplin, d. e. *Duleo!* = *D-auleo!* sau:

„*D-ânimuță cu d-amar*
Nu te supăra 'nzedar.“

Sau:

„*Tu'o Dômne și-o trăsnesce,*
Că d'amar mă necăjesce!“

Sau:

„*D'ierței Dumneđeu pécatur*
Celui ce-a d'afflat d'oftatul,
Că d'omul dacă d'oftéza,
Puțin se mai d'ușuréză!“

Sau:

„*D'auđit'a'i mēi Români,*
Cum e legea la păgâni?!“ etc. etc.

Pe această basă începînd poporul nostru refrenul seu de durere cu vocală:

Ai-na, ai-na și ai-na-re,

a dis punînd înainte pe *D*:

D'ai-na, d'ai-na și d'ai-na-re,

Sau:

Ai-na, d'ai-na și-apoi d'ai-na!

Ca în:

„*Ai-na, d'ai-na și d'ai-na-re:*
Cine o dis întâiu d'ai-na-re,
D'arsă i-a fost d'anima-re“

și așa mai departe. — Ba Românul de multe orî exprimă pe silaba *Da* întregă la începerea cântului; așa d. e.:

„*Da* cine dor pe vale *n'are*
Nu sei luna când răsare.“

(Va urma).

M a m a.

O! ce dulce-i a fi mamă,
Nou născutul când o chiamă
Cu un plâns pătrunđător,
Ca să-i dea ajutor. —

Ce fericite se simțesce,
Când duios la el privesce!
Și-l stringe la peptul său
Adorându-l ca pe-un Dău. —

*Și-orî-ce grîge și 'ntristare
Din sufletul ei dispăre,
Când micul ei ângerăș
I-i suride drăgălaș...*

*Dar' vai Dômnă, mult o dore,
Când bôla vesteditore
În micul ei s'a 'ncuibat
Și nu-i chip de-a fi salvat!...*

*Dar vai, — nu mai pôte plânge!
Numai inima-i s'e frânge,
Și-orî cât s'ar mai încerca,
Pe el nu-l pôte uita...*

*Lângă leagân stă 'ntristată...
Îl privește desperată...
Mânile cu-amar î-și frânge...
Plânge, plânge și er... plânge!...
Er când mórtea, — tirănesce
Vine, ... sufletu-i... răpescă...
Și-al lui trup... rămâne... rece...
Ea la mormânt îl petrece. —*

Veronica din Sălagiu.

Pulpitul misterios.

Domna Vióra Aurelian gânditoare, — ședea pre un divan în budoarul ei elegant, mobilat cu gust.

După câteva momente se sculă și merse într'un unghiu al chiliei, unde era o mescióră cu două pulpîte, din cel mai frumos lemn de eben, și lucrată cu gust artistic.

Luă din busunariul rochiei o cheie, de care era legată o sîrmă de mătăsă, de colóre galbénă.

Deschise pulpitul din dreapta și luă un pachetaș, de scrisori, cari erau legate cu o sîrmă de mătăsă er de colóre galbénă. —

Le examina cu atențiune mare, și după ce se convinse că n'a aflat nici o schimbare, un zîmbet de mulțămire se ivi pre buzele ei.

Se aședă apoi la masa din mijlocul chiliei. —

— Trebuie se grebese — dîse ea, căci îndată vine Pompiliu. Miar cauza o durere mare dacă m'a surprinde.

Deslegă sîrma și luă nîsece foi de hârtie, pre cari era scris cu litere marî „Diarul meu.“

Timp de un pătrariu de ôră a scriat.

După ce fini, legă hârtiile laolaltă, și le puse drept, în pulpit.

Închise apoi cu precauțiune pulpitul și puse cheia în busunariu.

— Șese ôre au trecut și Pompiliu încă n'a venit? ôre unde întărđiă? Cât sciu eu nici o afacere urgentă nu-l pôte reține... am promis Victoriei că jumătate pre șapte o voui cerceta cu Pompiliu. Când a plecat de acasă l'am făcut atent, că la șese să se rentôreă. El mi-a promis, decî nu înțeleg de ce întărđiă. Pană acuma a fost în totdeuna punctual.

După ce sfârși monologul acesta se sculă și merse la ferêstră, se vadă că, ôre vine Pompiliu?

— Nu vine — dîse ea cu amărăciune. Ôre nu i-sa întimplat vr'o nenorocire?

Se aședă apoi pre divan și plânge cu amar.

După șapte ôre Pompiliu întră la ea.

— Nu te mânia scumpă Vióra, dîse el cu vócea blăgină, că nu mi-am ținut promisiunea. O afacere extraordinară, urgentă m'a reținut. —

— Ce afacere? întrebă ea.

— Scuză, dar deôrece e un secret...

— Care nu mă privește pre mine, 'l înterupsé Vióra.

— Da, ai găcit, dîse Pompiliu rișind.

Pe fața Viórei se ivi o dure marere.

După câteva momente reluă:

— Ei este permis a te întreba, că din ce causă nu mă privesc și pre mine acel secret?

— E o afacere complicată. Sum legat cu parola de onóre, că pană ce nu se aplanéză, se nu grăese nici un cuvânt.

— Ce, ea soției tale, care scii cât de mult te iubesce, care se intereséză de tot pașul tîu poți se-i spui.

— Ađi e imposibil a-ți împlini dorința. Măne înse cu plăcere 'ți stau la dispozițiune. —

Se uită la orologiu.

— Trebuie se merg. La 8 ôre afacerea mă rechemă.

— Nu te las, dîse ea cu vócea sacă și-l prinsé de mână.

Ochîi i-se umplură de lacrimî.

Pompiliu îi apucă talia mlădiósă, și depuse o sêrutare ferbînte pre buzele ei infocate.

— De ce mă torturezi scumpe Pompiliu? Tu nu mă mai iubesci. Tu mi-ai devenit infidel!...

— Cum poți presupune așa ceva?

Vióra se uita drept în ochîi lui.

Cu expresiune de rugămînt duios dîse:

— Purtarea ta mă sîlesce. Dacă mai iubesci, spune-mî, unde te grăbesci? Te rog, te conșor!...

Pompiliu nu mai putu resista.

Lacramile Viórei, vócea ei duiosă, rugătore 'l desarma.

— Intre Dorcan și Luncescu s'a ivit un complicat. Luncescu m'a rugat ca se-i fiu secundant. La 8 ôre avem consfățiure în cauza acesta, dîse el.

— Mă pune în mirare audacitatea ta. Tu nu vorbești sincer, tu mă seduci.

El nu-i dete nici un răspuns.

— Nu dîci nimic? Atuncî consider tăcerea ta de afirmațiune...

El ér tăcu,

Se uită de nou la orologiu —

— Un pătrariu pe nó .ș. Trebuie se plec la moment.

Depuse sãrutare pre fruntea Viórei și eși.

Ea cu ochîi așa de imploratori, așa de duioși, așa de dureroși se uită în urma lui, în cât ar fi trebuit se-i fie inima de pîtră, dacă nu s'ar fi înmuiat dinaintea acestor priviri. —

El înse nu observă privirile ei...

(Neli încetă, mergea în sus și în jos prin chilie.)

Inima îi bătea cu o putere mare.

Se vedea amăgita în speranțele ei. —

Visul ei, fericirea ei, e nimicită.

Pompiliu nu o mai iubesc.

Când se gândea la acesta, un fior de grăză o apuca.

Voia se fugă în urma lui, se vadă că unde merge?

Simțea înse că nare putere.

— Ce destin fatal mai am și eu — începu ea cu vócea tremurătoare. Fericirea mea au fost numai ca o flóre plăpândă, nimicită de brumă. O Pompiliu! Pompiliu! Tu nu scii cât de mult te iubesc. Tu nu scii că viața mea numai dela tine depinde. Tu nu scii, că numai pentru tine trăesc...

Numai putea continua.

Isbucni în suspinuri convulsive și își ascunsă capul în palmi.

Se aședă apoi pre divan și plângea.

Orologiul din chilie vestea órele 11 a noptii.

Morteu nu voia se-o cuprindă în brațele sale.

Parcă-i era dușman ađi.

Și a propus se aștepte pre Pompiliu până ce va veni.

Dacă o va convinge, că ntradevăr conflictul ivit între cei doi amicii ai lui l'a silít se meargă de acasă, ea ér va fi fericită, foarte fericită. —

Ea înse nu voia se creadă acesta.

El are amantă.

Acolo a mers.

Ar vrea se móră, se móră cât mai îngrabă.

Numai mórtea o póte scăpa de suferințele ei.

Mórtea!...

Đilele ei fragede se apună atât de curund în negrul, înfiorătoriu mormént unde nu vede sórele majestos cu razele sale arginții, unde nu vede blânda lună, stelele sclipitoare, nevinovate, ceriul senin, nu-s dumbrăvióre cu florí mirositoare, ce atât de mult iubesc.

Mórtea înse e îngrozitoare!...

Dar de ce se trăiască?

E convinsă că Pompiliu nu-o mai iubesc.

Pentru ea ar fi chin vecinic, nesfârșit.

Ce a avut mai scump pre acest pământ au perdit.

Altă ființă muritoare nu póte se vindece ranele inimei ei.

Plângea cu hohot. — —

După 12 óre, când pompiliu intră în chilia Viórei, mare îi fu mirarea, când o află plângând.

Abia putu dice;

— Scumpă Vióră!

O cuprinse în brațe, o strinse la pept, apoi acoperi gurița ei cu sărutări ferbinți.

Timp de câteva minute stătură așa, fără de a dice vr'un cuvint. —

— Scumpă Vióră — începu Pompiliu — ascunđi un secret...

În acest moment ochii i-se lăsară pre mescióra din unghiul chiliei. —

Vióra observă acesta.

Se făcu palidă.

Perplexă đise:

— Se lăsăm acestea deocamdată... Spune-mi, unde ai fost până acuma?

— Absența mea tocmai la acel secret se referese.

— Ah! esclămă Vióra.

Pompiliu nervos sări în sus.

— Așa dară totuși e adevărat! đise el cu vócea răgușită.

Apoi cu pași febrili se preumblă prin chilie.

Sângele i-se sui în cap.

Tremura.

După câteva momente mai mult în sine đise:

— N'am voit se cred... Perplesitatea, expresiunea ei, esclamarea ei au tradato. Secret nimicít.

Se adresa apoi cãtră Vióra:

— O rugare am...

— Vorbesce Pompiliu.

— O presimțire rea mă sílesce, ca se abusezi ađi într'un mod puțin exagerat de sinceritatea ta. Te rog, deschide pulpitul mesciórei...

Vióra fără de a dice ceva îi dete cheia, făcându-i numai un semn din cap, ca se mérégă se deschidă singur pulpitul.

El lua cheia și cu pași mari merse la mescióra.

Cu mâna tremurătoare deschise pulpitul.

Afără de pachetașul cu hãrtii, se afla în pulpit nisce obiecte, pe carí el fórte bine le cunosea.

Lua pachetașul fără de a-se atinge de ele.

Merse apoi la masa din mijlocul chiliei.

Cere timp de cugetare.

Deslega pachetașul.

Se uita la adresa de pre coverta unor epistole, apoi zimbnd le lăsă din mână.

Privirea i-se lăsă pre o hãrtie pre care era scris „Điarul meu.“

Făcu un gest de mirare.

Nervos il lua în mână.

Și cetia cu nesațu.

Fața îi luă o expresiune veselă.

Lăsă điarul din mână și-n paroxísmul bucuriei, fericiei, cuprinse pre Vióra în brațe.

— Iartă-mă scumpa mea!...

— Asta au fost cauza purtării tale neobiciuite de ađi? întreba Vióra.

— Da. Am fost prea ușoratic. Scii cât te iubesc.

Îi spuse, că au primit o epistolă anonimă, în care un „Binevoitoriu“ de al lui îl făcea atent, că ea ar sta în corespondință epistolară secretă cu'n respectiv.

El nu voia se credă acésta. De aceea nu i-a spus nimic.

Gândind tot la epistolă ș'au adus aminte că un pulpit al mesciorei nu l'a vădut nici odată deschis.

Imprejurarea acésta îi era suspectă.

Voia să se convingă cu siguritate.

De aceea au mers de acasă la aier curat.

Au gândit mult, foarte mult, și în sfârșit s'a convins, că ea e nevinovată.

S'a bucurat că nu ia spus nimic, cruțând'o cu acésta de durerea ce iar îi cauzat vorbele lui.

Când a venit acasă și-au aflat'o plângând și mai mult s'a convins că e nevinovată.

Convingerea acésta înse nu dură mult timp.

Se schimba într'o presimțire rea.

Mai mult din glumă îi vorbi despre acel secret.

Ea deveni palidă, perplexă.

Atunci credea că totuși este ceva la mijloc.

Acum înse după ce cu posivitate s'a convins că Vióra e nevinovată, că'l iubesc sincer, ea întotdeauna, cere iertare dela ea.

Vióra de o parte se bucura că și-a recăștigat fericirea, de altă parte îi era năcaz că Pompiliu au cetit notițele naive din diar, cari numai la el se referen.

Alex. Țintariu.

Nu-i pentru noi.

*Când ți-am spus, că 'mă ești alésă
Te-ai făcut, că nici nu-ți pasă
De iubirea'mi genuină,
Ce te alintă ca pre o Zină.*

*Și 'n grain slab, cu vorbe moi
Mi-ai fîs „nu-e pentru noi“
— Al amorulni cărare
Tu copil, eu fată mare!“*

Ađi ceri a mea invoire

Se ne perdem amêndoi

Pe cărarea de iubire

Inse... scii... „Nu-i pentru noi?“

Ioan Turdeanu.

Prima societate teatrală română ambulantă în Transilvania.

de Vasilie Podóba.

(Urmare).

Cu recunoștință trebuie se amintesc la acest loc pe demnii bărbați ai națiunii noastre, cari au rămas până în sfârșit călduroși părintori ai societății noastre și aceștia au fost: marele român Ladislau Vaida, secretar min. în pensiune, răposat în 1890, mi-se pare, Iosif Pop, ađi judecător la curiă, proprietarii Lazar Baldi și Gavril Ilés, ambii repausați, Alesiu Pop, avocat, Ioan Petran răposat în 1900. Baldi și Petran au lăsat fundațiunii însemnate după mórtea lor. Tot asemenea și Ladislau Vaida. Binecuvântată se fie memoria lor. Și mulți bărbați asemenea lor se dee prevedința poporului român, căci numai așa va putea înainta și ținea pas' cu alte popóre.

Societatea noastră teatrală era constituită în 1870. nu putea progresa înse. Îi lipsea motorul, care să-i dea un avânt óre careva. Acest motor și-l'a găsit în nemuritorul artist român și director al teatrului național din Bucuresci Mateiu Millo.

Mateiu Millo în vara anului 1870 vine cu trupa sa teatrală în Transilvania, și încă -- precum seiu -- cu concesiunea regimului maghiar, căci șovinismul de ađi era numai în fașă. De atunci încóce a devenit hidra hătrână și blăstemată, care dacă ar fi în stare, ar ridica muri chinezi între noi și România. Millo cu trupa sa s'a produs în mai multe locuri în Transilvania. Așa la Brașov, Sibiu, Blaj etc. În Cluj a venit la finea lui Iunie. Venirea lui a făcut mare fierbere între studenți. Inteligența sub presidiul protopopului Gavril Pop s'a consfă-

tuit, cum să-l primescă. S'a constituit un comitet de primire. Acesta a căștigat licenția, ca Millo se pótă da reprezentațiunile în teatrul național maghiar. Noi studenții abia așteptam se vedem producțiunile societății bucurescene. Cei mai mulți înse nu eram în stare se ne cumpărăm bilete. Am mers la Millo, care foarte s'a bucurat, când a aflat, că în Cluj sunt mai mulți studenți români, decât maghiari, în gimnasiul părinților piariști, cu deosebire în clasele superióre. Bucuria lui s'a potențat, când a înțeles, că avem societate de lectură și societate de diletanți. Indată ne-a rugat se mergem la probele ce se ținén în teatru, căci are se ne dee unora dintre noi ceva roluri neînsemnate, pentru cari nu are persóne. Am mers cu droia la probe, Millo tare s'a bucurat, când a aflat, că ne póte întrebuița cu ușurătate pe mai mulți dintre noi în orí ce rol de a doua mână. Ba era supărare mare între noi, că nu putem avea roluri cu toții.

Védénd acésta Millo, a luat un bilet de visită, pe care a scris cu mâna proprie: „Presentatorií acestui bilet au liberă înțrare în teatrul român. Mateiu Millo, directorul teatrului național din Bucuresci.“ Atâta le-a trebuit studenților. Séra, când se deschidea teatrul, toți erau grupați la ușa galeriei și îndată umpléu galeria. Cari nu încăpéu sus, își luau libertate de a se duce și între culise sub iulul, că ajutoră celorlalți. Millo a petrecut în Cluj vre-o 2—3 săptămâni. Ce efect au avut re-

prezentațiunile acestei societăți pentru societatea clujană, chiar și cea maghiară, doritorul de a-l scuti mai pe larg îl poate afla în diarele române și maghiare din acel an. Constatez aci pe scurt, că dacă teatrul maghiar din Cluj ar fi fost de 2-ori așa de spațios, precum e, tot nu ar fi fost în stare se cuprindă publicul doritor de a vedea reprezentațiunile teatrale române. Se îmbulțiau cu toții la bilete, publicul maghiar, ca și cel român. Conversarea în teatru era numai românească.

Nu știu cum și de unde, dar atunci toți maghiarii vorbii bine românească și erau făloși, că vorbesc în limba această. Noi studenții eram cu mare atențiune la producțiunile. Care actor cum se înbracă, cum își face masca, cum se întorce, cum pronunță etc. Ne grăbiam a doua zi se-i imitam, ceea ce ne și succedea.

Dacă George Lazar a dus cartea românească în principatele române, adică România liberă, Mateiu Millo a adus școala Thaliei române în Transilvania. Eu sum de părere, că societatea teatrală a lui Millo a dat impuls nu numai societății diletanților români din Cluj, de a o imita și a eși și din ea din tre murii caselor preoțești din Cluj și a cutreera multe locuri de frunte în Transilvania, deșteptând astfel simțământul național în toate clasele poporului român, pe unde a umblat și a dat impuls chiar la înființarea societății noastre pentru crearea unui fond de teatru român, căci la câțiva ani după venirea societății lui Millo în 1870 și a lui Pascali în 1871 s'a și înființat societatea, și va veni timpul când tot societatea această va trebui se fie imitată în privința constituirei societății teatrale, care numai ambulanta va putea fi, precum a fost a lui Millo și Pascali.

Dacă societatea noastră pentru crearea unui fond de teatru român ar fi existat în 1870 ori 1871 și ar fi dispus numai de mijloacele de cari dispune adică, și era în stare provădită ajutoarea unei societăți ambulante de teatru și-i da ajutor de 4—5 mii fl. la anul, ar fi rămas mulți dintre actorii societății lui Millo și Pascali aici în Transilvania. Și ar fi verbuat membri din societatea diletanților români din Cluj și din alte părți, și adică am sta cu mult mai departe în privința simțământului și mândriei naționale. Căci trebuie se recunoscem, că la ori care popor pe lângă școlă și biserică numai teatrul îi poate câștiga mândria națională, căci în el se ved personificații eroii naționali, bărbații cari s'au luptat până la vârsare de sânge pentru drepturile și libertatea poporului, din care au eșit. În el se laudă cu efect datinile bune și se pot sbicui viciile ce se incubă pe ici colea.

De aici putem pricepe pentru ce jertfese cu milioanele regimul nostru în totă țara pentru Thalia maghiară din an în an va jertfi și mai mult, căci prin teatru pot fanatiza masele poporului pentru afaceri naționale.

Depărtându-se M. Millo cu societatea sa din Cluj, noi studenții ne-am dus pe vacațiune fie-care la părintii săi, căci au fost dat vacanțele. Abia am așteptat se vină toamna, ne-am și apucat de lucru. Ce repertoar am avut în 1870, am arătat mai sus.

Indată s'a simțit în rolurile fie-căruia efectele școlii lui Millo. Unii dintre noi așa de exact imitau pe actorii români, de se uimiau toți privitorii cu ocaziunea reprezentațiunilor noastre, ce le avem în totă luna cel puțin odată. Cu deosebire a esclat Vasiliu Filip în rolul lui „Moise,” evreul din „Lipitorile satelor” și în „Paracliserul,” apoi Ioan Baciu în rolul grecului „Kir Jani Ardelaș.” Andreiu Centea în „Ventură țeră,” Maria Centea în rolul „Catrina” etc.

Rolurile le-am fost învățat foarte bine. Fie-care dintre noi era în stare se reciteze toate piesele din repertoarul sus amintit și destul de bogat, căci 8—10 reprezentațiuni eram în stare se aranjăm fără de a repeți careva bucată. Avem friserul nostru, care ne masca și ne pregătia perucile, și delă care Ioan Baciu așa a fost învățat de bine, de în provincie dânsul înlocuia pre friserul. Sufferul era Vasiliu Micle, avea destul de mic rol, căci numai la aceea trebuia se grijescă, ca se nu sară careva dintr'un act într'altul din nebăgare de seamă. Alteum noi așa de siguri eram în rolurile noastre, de începem reprezentațiunea de multe-ori fără de a observa, că sufferul nu e la locul său, ci conversa în public, din care cauză de multe-ori era silit să se bage pe sub bină la locul său, ca să

nu fie luat la răspundere. Știind noi fie-care toate rolurile din piese, era ușor se ne substituim unul pe altul în cas de impedecare. Cu toate acestea în provincie așa au fost împărțite rolurile din piesele, de cari imi aduc aminte, precum urmază aci:

I. „Nunta țerânească”,

vodevil într'un act.

Alecse Leonescu	Vasiliu Ghețe.
Chir Gaitanis Loghiotatos	Vasiliu Filip.
Moș Trohin, Păcală, fruntaș	Andreiu Centea.
Henuta, fata lui	Maria Centea.
Frunză, pușcaș	V. Podobă.
Un vornicel de nuntă	I. Găvrus.
Un priveghitor	**
Țeranți, țerance	**

II. „Lipitorile satelor”,

vodevil în 5 acte.

Kir Jani Ardelaș, arêndașul moșiei Haramul	I. Baciu
Jupânul Moise, orêndarul satului	V. Filip.
Ventură țeră, rădeș	A. Centea.
Ion teslarul, rădeș	I. Găvrus.
Catrina, soția lui	D-șora Maria Centea.
Nițu copilul Catrinei	Vasilie Podobă.
Gavril Sêrbu, argat	G. Alesandrescu.
Mărtin, pădurar	Vasilie Ghețe.
Jupâneasa Rucsanda	**
Măriuca, orfană	D-șora Margareta Alesandrescu.
Subprefectul	**
Un gendarm	**
George, țeran	**
Țeranți, lăutarți, gendarmți	**

III. „Soldatul român”,

comedie în 2 acte.

Ioșif Smicea, soldat	V. Podobă.
Rêmurea, soldat	G. Alesandrescu.

IV. „Baba Hârca”,

operetă în 2 acte

Baba Hârca	Ioan Baciu
Chiosa	G. Alesandrescu.
Gângu	V. Filip
Boierul	V. Podobă.

V. „Muza dela Burdujeni”,

farsă într'un act.

Cucoana Caliopei Busuioc	D-șora Marg. Alesandrescu.
Șat. Trohin. vameș și amor. de Cucoana Caliopei	And. Centea.
Baron Flaimuc	George Alesandrescu.
Signor Turlopini	
Chir Lacherdopolos	Ioan Găvrus.
Stănică, băiat de țeran	
Sluga la Cocóna Galiopei	

VI. „Cuiul lui Pepelea”,

comedie într'un act.

Arvinte	Vasiliu Filip.
Pepelea	Ioan Baciu

VII. „Paracliserul”,

Florin, tinêr țeran	George Alesandrescu.
Florica, tinêră țerancă	D-șora Marg. Alesandrescu.
Colivescu, paracliser	Vasilie Filip.

VIII. „Millo Director sau Mania posturilor”,

comedie.

Millo, director al teatrului național	Ioan Baciu
Nenea Naie	Andreiu Centea.
Lucșita, soția lui Naie	Marg. Alesandrescu.

Lina, fca lor	<i>Maria Centea.</i>
Tachi	<i>Vasilie Podóbă.</i>
Serviescu	<i>G. Alesandrescu.</i>
Ciupiciu	<i>Vas. Filip.</i>
Ion, servul lui Naie	<i>I. Găvrus.</i>

IX. „Balul mortului.“

Iorgu	<i>V. Podóbă.</i>
Cuconu Ienache Danican	<i>And. Centea.</i>
Gheciu	<i>V. Filip.</i>

X. „Păcurarul din Ardeal,“

canțonetă de Iosif Vulcan.

Predată de . I. Baciu.

XI. „Chera Nastasia,“

canțonetă de V. Alesandri.

Predată de D-șora *Margareta Alesandrescu.*

(Va urma).

CRONICA TÎMPULUI.

— 25 August n. 1901.

„Ce scurtă fu și vîra — ea a trecut, cum trece o umbră dulce sîra!...“ Ce scurtă a fost și vîcațiunea, — va ofta acuma și junimea studiösă, elevii, de la multele și îndepărtatele institute de învățămînt, acum cînd sunt apröpe de începerea unui nou an școlastic, de începerea anului școlastic 1901—1902; — acuma, cînd se apropie vremea se părăsescă vetrele și casele părintești — și cu desagiț încărcați se iee drumul spre Palestra Muselor, spre Templul sciințelor și artelor. Ne aducem și noi aminte de acelea timpuri, cînd cu cătă bucurie, la finea anului, veniam acasă dela școlă, spre a ne săruta și înbrățișa părinții, și frații și surorile; spre a ne recrea trupul și sufletul obosit — în 2 luni de respirare; și cu cătă duiöșie și oftare — la expirarea zilelor de vîcațiune ne despărțiam de părinți, frați și surori; — și cu ce simțemînt neînțeles, valedicem atuncî casei părintești, satului și ținutului nostru plin de suvenirî copilăresci și idilice.

Câte gânduri, câte doriri și câte idei nobile nu se învîrtiau atuncî în capul nostru; — dorind, dorîm ferbinte se absolvăm gimnasiul se ne facem clerici sau teologi cu reverandă și brău negru; — se ne facem, ceea ce doriau chiar și părinții noștri, cari și sacrificau totul pentru noi, să ne facem în urmă — popă și încă popă romănesc, să le cîntăm în biserică — romănesce! Da, nobilă și sântă dorință, căci ce este mai sfînt și mai nobil pre pămînt, ca a fi servul lui Christos, ca a fi preot?

Și ce a fost în trecut, și ce este astăzi scopul bietului Român, care și dă ultimul denar pentru fiul său, este să-l facă popă și dacă nu pöte acesta — atuncî barîm învățator sau dascal.

De cînd începe copilul de român a ämbra la școlă — pare că e sigilată pre fața lui *popia*; de unde la Blaj p. es. pre timpul nostru — dacă nu și astăzi — ștudenților mari și mici li se dicîe de cătră Blăjenî: „Părinte,“ deși erau numai ștudenți sau „dicîi.“ — Nicî că stimîeză poporul nostru, pre nicî un cărturar sau inteligent, ca pre popă. E o persönă acesta sfîntă înaintea poporului, ca și preoții cortului mărturieî din legea lui Moisi.

Cînd ești privit de preot — cînd te vede Românul că ești popă — numai se te porți ca preot — și din lăuntru și din afară — altă vorbă, altă privire, altă tractare, alt suflet din partea lui, de unde dicîerea scripturîi: *Neam sfînt și preoție alösă* e făcută, pare că, numai pentru poporul romănesc!...

Nu chiar așa alte Nășimî! O miă și o sută de cariere, o miă și o sută de ocupațiuni, măiestrii; întreprinderi, posturi, slujbe, neguțătorii etc. înbrățișeză Germanul, Olandesul, Ita-

lianul, Englesul, — dar apoi Judeul? Și noi ne mirăm, noi nu minunăm, și ne întrebăm, cum acesta se pöte, și cum pot se o scötă la cale și se ducă o atare viêtă acei ömeni? Auđi numai pre Român, cînd vede ceva minunație pre la orașe, esclamând în al său graiu satiric: „Ce belea e Neamțul!“ Înțelegând sub Neamț pre orî ce strîin, afară de Român și de Ungur.

Orî cum s'ar întörce foia — remăne adeverit, că poporul nostru în genere și mai cu samă, a înbrățișat preoția și învățătoria, fără de a eugeta sau a asera prin acesta, că de alte cariere, orî ocupațiuni ar fi fost strîin; — numai cât în de tot mică proporțiune relativ cu starea s'a numerică, socotit fiind el la 4 milioane — aci în Austro-Ungaria.

Măiestriile și alte ocupațiuni de subsistență, ce le au alte nîmuri, au fost și pöte vor fi și pentru el, ca și pentru strîinului săi, Romăni vechi — un „*Ars sordida*“ pre cînd *cartea* și *învîțătura* a fost și va fi pentru el un „*Ars nobilis*“ — un lucru sfînt și plin de respect.

Dar — am fi förte ne practici și ne politici — dacă am lua atară ca *causă*, la cele ce le dicîem, situațiunea politică și politica timpului de acum și din trecut!...

Ci în urmă ne pomenim pre buze, cu vorba cunoscută: „*Cărturari sunt prä mulți.*“ Ascultă — mulți advocați, mulți medici, mulți profesori, mulți preoți și teologi!... La toți acestia le trebuie public, — le trebuie clientelă, le trebuie mușterii.

Preafiresce, avocatului și medicului român le trebuie public romănesc; profesoriilor romăni le trebuie înștitute și gimnasiuri multe romănesce — cari nu sunt; teologilor cualificați încă și pre la Pesta și Oradea Mare, le trebuie comunc mari și bogate romănesce, — dar vai, de acestea sutn puține, candidați sunt prea mulți — protecțiua nu ajunge și în ultra nu este — mai cu samă pentru cel sorman.

O comuna mică, cu o porțiune canonică mică și sterilă cu venit curat de 20 fl.—40 cor. — și cu venit stolar de 15 fl. la an — età clientela ta, căci teai cualificat atăta și atăta ani; — ér în urmă ai purta barem economic, ci economicu ai; ma, ea pretinde bani, precepere și tãrie sau forță corporală, ceea ce nu le ai, că-cî tu te-ai dedicat studiilor și literilor — și și-ai mănecat bani și tãria trupului prin fabigiãle ce le-ai avut cînd erai la școlă!...

Ce este? — Este concurința ömenilor de școlă pre tôte terenele, este lupta pentru subsistență, și dacă acesta luptă se va îngroșa, e de prevăduț, fără mult spirit profetic — că în fine o se ne tređim la un „*proletariat de înteliđință!*“ Am đis că e de prevăduț — dar, „*tempora mutantur*“ ér Italianul dicîe. „*Vederemo!*“ — — —

Sunt acestea tôte, lucruri cunoscute; —le-am amintit acum

și aicea, cu ocaziunea începerii anului de școală, când trebuie se ne aducem aminte, că ce multă trudă și cât de mulți lucrători mai sunt, ăr secerișul este puțin — Că, astăzi, mai mult ca orî și când, atâta copii de român p. es. sunt dați la școle — concedem, se nu vî mirați — concedem noi și creșterea populațiunii, — în cât d. es. în Blaj se deschid și așa numitele „*clasele paralele*,” ne fiind permis dela Ministru, un număr mai mare ca de 60 elevi pentru o clasă. Și nu numai institutele noastre confesionale sunt prea cercetate de ascultători și învățacei — de a lungul și curmezișul țerei, la institute germane, maghiare, săsăsești sunt o droie de băieți de-ai noștri, cari, afară pôte de religiuine nu capătă nici o instrucțiune în limba lor. Ce se facă apoi, acestia la teologie și ca proeți?

De-alungul și curmezișul țerei sunt foarte cercetate institutele de învățământ ale altor neamuri:

Un esemplu din mai multe!

La Institutele de învățământ din Bistriță — maghiare și săsăsești pre a. 1900/901. au fost înscrși Români greco-catolici:

1. La Institutele ev. luth. A. B.	
a) Băieți 1. la elementare	21.
„ „ 2. la gimnasiu	44.
b) Fetițe. 1. La elementare	10.
„ „ 2. La superioare	10.
2. Școlile civile unghuresce și de stat:	
a) Băieți	47.
b) Fetițe (ăll. polg. leányiskola)	21.
3. Școlile catolice. Cu totul:	40.
4. Elementare de stat (El. ăll. nép. isk.)	32.
	Suma 225

Adaugem apoi pre elevii români de rel. gr. or. cei dela școlile civile săsăsești și școlile de meseriași și vom avea 250 sau și mai mulți fii de român la școlile ne-române din Bistriță. Un număr destul de mare. Acestora, afară de celor din școlile elementare de stat, le-a propus religiuinea în trei ani de zile preotul din Șiomfalău în limba maternă cu bun succes. Și s'a propus cathechismul mare și mic; istoria biblică, testamentul vechiu și nou; apoi claselor superioare de băieți și fete, Istoria bisericească, Etica, și unele instrucțiuni de liturgică; dar' numai Sămbăta după ameați dela 1—5 ore pentru un salariu de 50 fl. pre an. —

Nu e dară Românul un popor destul de iubitor pentru carte, pentru școală și cultură? Ba, întrece pre celelalte popore ale Europei, căci alte popore se usază de școală numai pentru că sciind scrie și cete se pōtă, întreprinde o miă și o sută de alte ocupațiuni.

Căci; Lumea, Europa și noi Români, înțelegem sub „*cultură*”, mai mult așa dîsa cultură de carte, cultura de sciință, și politică sau cultura spiritului. Auđim vorbinduse de popore cultivate și de omeni culți cum sunt Francesii, Englesii, Germanii, Olandesii etc. Dar ore tot individul german, tot individul frances, poșede cultura spiritului sau a cartei? Ore tot individul frances a trecut prin gimnas și academie? Noi dîcem, că agricultorul sau economul nostru e chiar așa de cult ca și orî care german, frances!

Cum?

Un om, un țeran; om onest fiind căștigătoriu de pânea s'a pre cale onorabilă, cu minte și cu precepere. cu purtare bună și cuveninciosă față de lumea esternă, cu supunere față de legi și de mai marii săi, — cu generositate față de ce e sănt și nobil; față de biserică, școală și alte scopuri nobile și filantropice, creșcătoriu al familiei sale intru omenie, morală și dreptate

— este *cult*, este *culturat*, este „om” între omeni, — este „cetățean” între cetățeni. Chiar est mod un măiestru, ca și un dileriu. —

Ei au cultura naturii, — au cultura sufletului și cu *cultura moralului*, fără de care cultura spiritului este numai un amor, un eter fin, — o spoială, o față-morgană. Acesta cultură au avut'o lumea dela început și pre ea s'a basat *constituțiunea umanității*, mai mult ca pre legile positive și private; ca a fost un drept public natural și divin. În dată ce s'a schimbat moralul lumii antice, cu moralul lui Christos și al bisericii creștine — ce au folosit legile grecei, Persiei și ale Romanilor sau galilor alpensi? Indată ce spusă o constituțiune basată pre un moral divergent de moralul evangelic, numai de cât răsări o constituțiune politică și socială nouă în „*moribus et legibus*”, deși moralul vechiu, ca un moral basat pre *teismul* și „*monoteismul* omeninei, a rămas prin tōte timpurile ca unul ce a format *legea umană și naturală*. Căci: „*Ne avēnd lege, ei-și sunt lege!*...”

Cine nu a auđit, nu a cetit, cum se numesce Europa apusană, astăzi *cultă* și *civilizată*. Pentru ce? Nu pentru că tot omul din aceea parte ar fi educat și îmbrăcat în cultura clasică a Universităților și gimnasiilor, — ei pentru că au instituțiuni bune de creștere și cultură, în cari se creșe și din cari es omeni deștepti și *apți pentru a trăi*. În apusul Europei — mai tot individul, precurgând clasele elementare sau și cele medii, se dedică la multe și varii ocupațiuni *nu numai de cât* — ca se pōtă trăi. Dar școlile elementare trebuie se le facă, căci el nu pōte fi nimica, nu pōte lucra nimica, nu pōte întreprinde nimica, nu pōte merge nicăirea, nu pōte trăi nicăirea, dacă nu sci — scrie și cete! Aici, apoi *școla este baza vieții* și nu ca la noi, se considerăm numai atunci *școlă de școlă*, când am ajuns se pōtem tîi înmediat după carte și după penă, și nu ca la noi unde nu se reciteză mai nici odată adagiul: „*Non scolae sed vitae discimus*.” Nu, — școla la ei, este considerată în mare parte, așa ca prin școlă se pōtă fi cineva soldat, ca prin școlă se pōtă fi cineva măiestru, ca prin școlă se pōtă fi cineva sculptor, arhitect, mechanic, fabricant, tipograf, fotograf, cantoner, conducător de cale ferată, ofițiant postal și nu ca la noi se fii numai popă, profesor, învățator și avocat. Pusă odată școla sub acestea considerațiuni, și avēnd scopul vieții practice, Românul ar trebui barem de acum în nainte se considere școla mai mult ca *Mama vieții*, că *Compasul* unei vieți, a cărei valuri nu le pricepem, că în cătr'o ne vor mâna debila barecarolă?

Te miri și ție milă de un bet părinte, care se năcăjese cu fiul său, săl facă se absolveze gimnasiul — și acela rămâne câte doi ani în o clasă! Sunt părinți, cari vēd destul de bine că pruncii lor nu au nici o capacitate pentru carte, sau nu au pasiune pentru studiarea latinei, istoriei sau matematicii. Pōte că au pasiune pentru altă carieră. Și totuși îi necăjese cu gimnasiul, cu greca și cu latina. Au nu este această un lucru în contra pedagogiei, în contra naturii?

„Școlă” școlă, școlă, scumpă Româniune, dă fiilor tēi, —

Școlă se trăiasă în viață și prin școlă se pōtă fi măiestri buni, industriași buni — economi buni și omeni deștepți și de caracter.

În acest spirit, privind școla, — se dorim ca *Școla română* se înflorască și se-și ajungă scopul, ăr' elevii ei prin dēnsa să se pōtă forma omeni în societate și campioni aprigi și rigidi în luptele vieții.

SCIRI MĂRUNTE.

Introducerea parochului nou denumit în Bistriță, a M. O. D. *Gerasin Domide* s'a făcut la 19 August a. e. cu ocaziunea serviciului divin în biserică parochială de cătră Rev. D. *Ioan Georgiu*

canonic episcopesc. După introducerea a urmat banchet la Hotelul „Regele Ungariei” unde a fost o mulțime de oșpeți aleși, între cari și Ilustratarea Sa D. Comite suprem Gr. Bethlen Pal, cu vice-comite. Cuales, Gr. Lazar Imre, din Șiomfalău locuitor în Bistrița, Preș. trib. Kendefi Domokos, colonelul c. și reg. dela miliția comună; Parochul rom. cath. Petru Decei. Directorul gimnasial G. Fischer și alții. Se înțelege de sine că la o atare convenire ilustră, toastele încă nu a lipsit.

„Se trăiască!”

Manevrele corpului 12 se vor afla întâmplul de 25 August până la 15 Septembrie în ținutul Gherla, Deșiu și Reteag, și anume exercițiile de reg. II de în fanterie dela 23 August până în 1 Septembrie la Gherla. Exercițiile de brigadă tot acolo dela 1 până la 15 Septembrie. Exercițiile de divisiune dela 6—12 Septembrie la Dej. *Manevrele de corp* la 13, 14 Septembrie la Reteag, Dej, și Gherla.

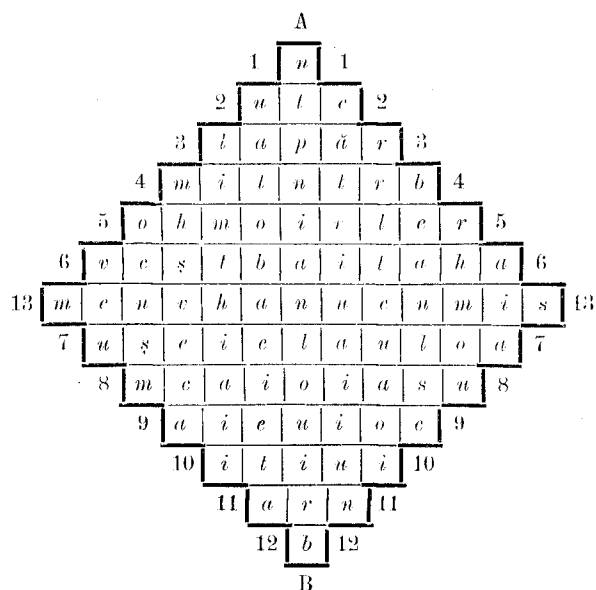
Comitetul despărțământului Solnoc-Dobâca al „Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român” invită pe toți membrii despărțământului și spriginitorii progresului cultural al poporului român la *Adunarea cercuală ordinară* care se va ține la 29 aug. st. n. 1901 în orașul Gherla (redutul orășenesc) la 10 ore a. m. După ameađi la 2 ore banchet comun în hotelul „Corona.” Insinuările sunt a se face până în 28 a. l. c. în librăria „A. Todoran” Gherla.

Petrecere. Tinerimea română din Gherla și jur invită on. public la Petrecerea cu dans ce o va aranja din incidentul adunării despărțământului Solnoc-Dobâca al „Asociațiunii pentru lit. și cult. pop. român” în sala redutului orășenesc din Gherla în favorul despărțământului. Începutul la 8 ore sara.

—0—

Gâcitură magică. / Central University Library

de: *Franză.*

Literele din această figură să se aranjeze astfel, ca cetin-du-le dela stânga spre dreapta se dea nume de următorea însemnare:

- 1—1 Literă din alfabet.
- 2—2 Nume bărbătesc
- 3—3 Oraș lângă Iordano.
- 4—4 Regat.
- 5—5 Oraș în Ardeal
- 6—6 Nume femeesc.
- 7—7 Joc național românesc.
- 8—8 Un renumit inventator al inelelor electro-technice
- 9—9 Poet românesc.
- 10—10 Planetă.
- 11—11 Adiectiv.

12—12 Literă din alfabet.

13—13 Un nume unui poet românesc renumit; tot acest nume resulta cetindu-se și dela A — B. —

Gâcitură de citate.

Din următorele 6 citate e a să scote câte un cuvânt; aceste șasă cuvinte ne vor da un non citat tot referitor la caracteristica femeilor.

1. La femei totul este inimă, chiar și capu. (*J. Paul.*)
2. Stai departe de femei, ea să pare rău, și-i iadul adevărat. (*Proverb italian*)
3. Femeia pôte ferici numai prin ascultare, o femeie neascultătoare e blăstămul bărbatului (*Sofocle*)
4. Femeie destimul tău este: a iubi și a fi iubită. (*M. Beer*)
5. Iubire credincioasă, este numele prim în lexiconul femeie. (*Schiller*)
6. Conceptul vorbelor femeesci e cuprins în singurul cuvânt: nestatornicie. (*Chaniso*)

I. Nițu Pop.

Deslegări de gâcitură.

Gâcitura de șach de Maria Culean din Nr. 13—14.

In drumul vieții osteniți
Adese ne oprim
Spre anii tineri și doriți
Cu drag se mai privim.

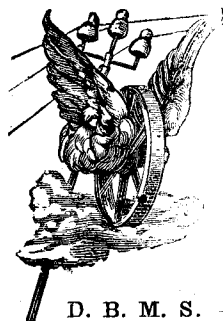
Că numai cine n'a lăsat
Cu lacrimi un iubit
Spre care gândul nencetat
Se'n tóree fericit.

De ar fi vieța după noi
Se facem cum voim
Am duce luna înapoi
Cu foc se mai iubim.

Gâcitură săritóre de: Franză.

„Totul Pentru Națiune

Le au deslegat bine: Domni și D-șorele: Sabina Deleu, Siciu; Adolfină Borza, Alba-Iulia; Maria Pinciu, Hosman; Maria Vladu, Ieșehița. Nicolae Călnicean, Cielova-română; Nicolae Coroia Ponoreanul; Andreiu Bugnariu, Karczag; Ioan Pampu, Hosman; Alesandru Borsa, Alba-Iulia. La deslegarea gâciturilor și alte corespondințe în „Rev. II.” numai numele acelor persoane se vor publica din a căror familie abonează cineva Revista.

POSTA * * *

* * * REDACȚIUNEI.

—*

D. B. M. S. — vom satisface, dacă vom afla de consult,
D. A. Popp — vom vedea — numai vă rugăm de păciință.
Veronica din Sălagiu. Mulțumită și Salutare!

—♦—

Onorați Domni, cari vor binevoi a scrie pentru foia, sunt rugați a scrie legibil și la înțeles; pe margine să se lase loc gol cam de 2 degete pentru observările redacțiunii. Er cei ce scriu gâcitură sunt rugați a le scrie în epistolă închisă.

Isvor ieftin

pentru însemnarea și procurarea
următoarelor:

Cărți pentru scôlă și privați,
Requisite de scris și desemn,
Requisite de cancelare, —
Hârtii de epistole, cuverte,
Casete, etc. etc. ———
Albumuri pentru fotografii,
Albumuri pentru ilustrate,
Albumuri pentru poesii, etc.

Cu cele mai ieftine prețuri!

M. Binder,

Bistrița, piața mare (Kornmarkt).

Tipografia A. Baci

Bistrița, str. Lemnelor 44.

Aducem la cunoscința on. public acêsta nouă tipografiă, provêdută cu cele mai bune mijlôce tehnice, aranjată după stilul cel mai nou unde putem esecuta ori-ce lucrări aparținêtore artei tipografice în cel mai scurt timp, precum:

Tipărituri de bancă,
BILETE DE VISITĂ

Cărți și broșuri,

Foi periodice,

Bilete de logodnă,

Invitări la nuntă,

ANUNȚURI,

Registre,
BILANȚURI,

Compturi,
PREȚURI-CURENTE

Cuverte,

Anunțuri funebre,
CIRCULARE.

Comandele se esecută prompt, cu acurătetă, cu cele mai eftine și mai moderate prețuri.

Tipografia A. Baci

Bistrița, str. Lemnelor 44.

Compactoria și prăvălia

F. STOLZENBERG

BISTRIȚA (Besztercze), piața mare.

Se recomandă pentru efeptura tuturor lucrărilor de compactorie modernă, *de la cele mai simple până la cele mai fine legături de lux*, pentru cărți de scôlă, cărți bisericesci și de rugăciuni etc. etc.

Asemenea recomandă on. p. prăvălia sa bine aranjată cu totfelul de **requisite de scris, de desemn și de cancelariă, cărți comerciale, cărți de scôlă, caiete de scris, notese, penițe de scris, cerușe, tăblițe, casete frumoșe și hârtii de epistole** etc. etc.

Mare deposit de tipărituri.